

**Eropalvelujen ja sovinnollisen yhteistyövanhemmuuden kehittäminen -työryhmä /**  
pj. Marjatta Karhuvaara**Palvelukuvaus**

Palvelu- *Perheoikeudelliset palvelut Uudenmaan maakunnassa /*  
kokonaisuuden *Asiantuntija-avusteisen tuomioistinsovittelun (Follosovittelu) asiantuntijapalvelut*  
nimi: *sosiaalitoimessa*

*EHDOTUS palvelujen järjestämiseksi Uudenmaan maakunnassa*

**Palvelun sisältö**

Asiantuntija-avusteisen tuomioistinsovittelun prosessinomistaja on tuomioistuin. Palveluja käyttävät vanhemmat ovat tuomioistuimen, eivät sosiaalitoimen asiakkaita. Asiantuntijapalveluiden järjestäminen on kuitenkin kuntien sosiaalitoimen lakisääteinen tehtävä, ja palveluja tuotetaan tuomioistuimen ja sosiaalitoimen yhteistyönä. Kunnissa palveluja tuotetaan eri toiminnoissa ja niitä hankitaan myös ostopalveluina. Työryhmän näkemyksen mukaan **asiantuntijapalvelujen koordinointi** ja johtaminen soveltuisi luontevimmin perheoikeudellisten palvelujen yhteyteen.

**Lainsäädännöllinen ohjeistus**

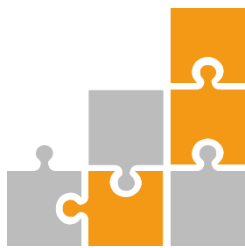
Huolto- ja tapaamisoikeusriitojen tuomioistinsovittelusta säädetään lapsenhuoltolain 3 a luvussa.

Asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistinsovittelu vakinaistettiin kaikkiin käräjäoikeuksiin 1.5.2014. Asiantuntijapalveluiden järjestäminen tuli kunnan velvollisuudeksi, ja asiantuntija-avustajien pätevydestä säädettiin laissa. Kunnan nimeämän asiantuntija-avustajan käyttäminen korvataan kunnille valtion varoista.

Asiantuntija-avusteista huoltoriitasovittelua on ohjeistettu lisäksi seuraavissa raporteissa:

- Asiantuntija-avusteisen huoltoriitojen tuomioistinsovittelun seurantaryhmän loppuraportti. Selvityksiä ja ohjeita 12/2016  
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/76639>
- Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013: Asiantuntija-avusteista huoltoriitojen sovittelua koskeva kokeilu käräjäoikeuksissa 1.1.2011 – 31.12.2013. Loppuraportti

Sosiaalitoimen palvelua käyttävät vanhemmat eivät ole sosiaalihuollon asiakkaita eikä asiantuntija-avustamista dokumentoida sosiaalitoimessa. Asiantuntija-avustajan esteellisyyttä arvioitaessa noudatetaan kuitenkin hallintolain hyvän hallinnon periaatteita.

**Huoltoriidan sovittelu tuomioistuimessa**

Tuomioistuimessa tapahtuvassa asiantuntija-avusteisessa sovittelussa voidaan sovittaa lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevia vanhempien erimielisyyksiä. Lisäksi sovittelussa voidaan ratkaista monia sellaisia lapsen arkeen liittyviä kysymyksiä, joita ei voida käsitellä oikeudenkäynnissä.

Sovittelijana toimii perheasioihin perehtynyt tuomari, jota avustaa vanhemmuuden ja lapsen kehityksen asiantuntija, yleensä psykologi tai sosiaalityöntekijä. Moniammatillinen työpari tarjoaa vanhemmille tukea sekä juridisten että psyykkisten eroon liittyvien konfliktien ratkaisemiseksi. Asiantuntijan avulla pyritään varmistamaan, että sovittelussa käsitellään lapsen edun kannalta keskeiset seikat ja että saavutettu sovinto on lapsen edun mukainen.

Sovittelu on vapaamuotoista ja keskustelevaa. Sovittelu etenee pääasiassa yhdessä käytävin keskusteluihin, mutta tarvittaessa sovittelija voi keskustella vanhempien kanssa myös erikseen. Vanhempien kanssa sovittaessa sovittelija ja asiantuntija-avustaja voivat keskustella myös lapsen kanssa.

Sovittelija voi vahvistaa sovittelussa tehdyn sopimuksen. Vahvistettu sopimus rinnastuu tuomioistuimen päätökseen ja on täytäntöönpanokelpoinen.

Sovittelusta peritään käsittelymaksu, mutta sosiaalitoimen asiantuntija-avustajan käyttö on vanhemmille maksutonta.

#### Asiantuntijapalveluiden koordinointi sosiaalitoimessa

Asiantuntija-avusteisen huoltoriitojen sovittelun joustava ja tehokas toteuttaminen edellyttää tiivistä ja hyvää yhteistyötä käräjäoikeuden ja järjestäjäkunnan sosiaalitoimen välillä. Tämän vuoksi **sosiaalitoimessa tulisi olla nimettynä sovittelutoiminnasta vastaava henkilö (koordinaattori)**. Tämä on erityisen tärkeää silloin, kun käräjäoikeuden asiantuntija-avustajat ovat eri kunnista, kunnan eri toimialueilta ja/tai yksityissektorilta.

Sovittelupalveluiden sujuvaa organisointia ja sovittelutyön kehittämistä palvelisi, jos vastuuhenkilön tehtävänä olisi

- huolehtia yhteistyöstä käräjäoikeuden kanssa
- järjestää kokoukset ja toimia yhteyshenkilönä asiantuntija-avustajien ja heidän esimiestensä välillä
- järjestää asiantuntija-avustajien keskinäisiä tapaamisia
- organisoida työnohjausta
- huolehtia asiantuntijapalvelujen riittävydestä ja saatavuudesta
- huolehtia laskutuksesta ja tilastoinnista
- järjestää sovittelupalvelusta tiedottaminen kuntalaisille ja muille toimijoille
- raportoida toiminnasta ylemmälle johdolle

*Palvelujen käyttäjät, käyttäjäryhmät*

Palvelut on tarkoitettu erityisesti sovittelupalveluksi silloin, kun vanhemmille muissa eropalveluissa tarjottu apu on osoittautunut riittämättömäksi. Se on vaihtoehto pitkälle ja raskaalle oikeudenkäynnille.

*Palvelujen käyttäjien määräytyminen*

#### Palvelun lakisääteisyys

Sosiaalihuoltolain 14 § 2 momentin 12) kohdan mukaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa säädettyjen tehtävien järjestämisestä on huolehdittava kunnallisina sosiaalipalveluina.

Kuntien kesken järjestämisvastuu määräytyy lapsenhuoltolain 17 b §:n nojalla: kunnan, jonka alueella käräjäoikeuden hallinnollinen kanslia sijaitsee, tulee huolehtia

siitä, että käräjäoikeuden käytettävissä on riittävä määrä riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 5 §:ssä tarkoitettuja asiantuntija-avustajia lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien riitojen sovittelua varten. Kaksikielisessä tuomiopiirissä kunnan on huolehdittava siitä, että käräjäoikeuden käytettävissä on asiantuntijapalveluita sekä suomen että ruotsin kielellä. Kunnassa asiantuntijapalveluiden järjestämisestä vastaa sosiaalihuoltolain 1 momentissa tarkoitettu sosiaalihuollosta vastaava toimielin.

Lapsenhuoltolain 17 b §:n mukaan valtio maksaa asiantuntijapalveluiden järjestämisestä vastuussa olevalle kunnalle korvauksen asiantuntija-avustajan käyttämisestä huoltoriitojen tuomioistuinsovittelussa. Korvaus maksetaan laskennallisena päiväkohtaisena korvauksena sovitteluistunnossa avustamisesta ja tuntiperusteisena korvauksena istunnon ulkopuolella suoritetuista toimenpiteistä. Jos sovittelu toimitetaan käräjäoikeuden hallinnollisen kanslian sijaintikunnan tai erikseen sovittuun asiantuntija-avustajan pääasiallisen työskentelypaikan ulkopuolella, kunnalle korvataan sovittelun aiheuttamat matka- ja majoituskustannukset sekä asiantuntijalle maksettava päiväraha. Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä päivä- ja tuntiperusteisen korvauksen määrästä, toimenpiteistä, joista tuntiperusteinen korvaus maksetaan sekä korvattavista kuluista.

SovKorvA 1 §:n mukaan asiantuntijapalveluiden järjestämisestä vastuussa olevalle kunnalle maksetaan asiantuntija-avustajan käyttämisestä huoltoriidan sovitteluistunnossa 300 euroa istuntopäivältä. Korvaus sisältää asiantuntija-avustajan perehtymisen soviteltavaan asiaan ja avustamisen sovitteluistunnossa. 2 §:n mukaan, jos asiantuntija-avustaja suorittaa sovittelijan kanssa sovittuja, sovitteluun liittyviä toimenpiteitä sovitteluistunnon ulkopuolella, kunnalle maksetaan siitä korvauksena 40 euroa jokaiselta alkavalta tunnilta. 3 §:n mukaan kunnalle sovittelusta aiheutuvat matka- ja majoituskustannukset sekä asiantuntijalle maksettava päiväraha korvataan valtion matkustussäännön mukaisina. 4 §: n mukaan, jos asiantuntijapalvelun tuottaja on arvonlisäverovelvollinen, järjestäjäkunnalle korvataan sen palveluntuottajalle maksama arvonlisäveron osuus.

<i>Palvelutarpeen selvittäminen</i>	Sovittelua voi pyytää lapsen asuinpaikan käräjäoikeudesta vapaamuotoisella hakemuksella tai valmiilla lomakkeilla. Vanhemmat voivat tehdä hakemuksen yhdessä tai erikseen.
<i>Vaikuttavuus</i>	Sovittelun tavoitteena on saada aikaan lapsen edun mukainen kestävä sopimus vanhempien välille. Vanhempien sovinto edistää lapsen hyvinvointia ja turvaa yleensä lapsen suhteen säilymisen kumpaankin vanhempaan paremmin kuin oikeudenkäynnissä annettava ”pakkoratkaisu”.
<i>Sidosryhmät ja kumppanuudet</i>	Keskeisin yhteistyökumppani on tuomioistuin. Huoltoriitojen sovittelun joustava ja tehokas toteuttaminen edellyttää tiivistä yhteistyötä käräjäoikeuden ja järjestäjäkunnan sosiaalitoimessa sovittelutoimintaa organisoivien henkilöiden välillä. Myös asiantuntija-avustajien keskinäinen yhteydenpito on tärkeää. Keskeisiä sidosryhmiä ovat lisäksi lastenvalvojat, tapaamispaikkatoiminta ja joissakin tilanteissa lastensuojelun toimijat. Palveluohjauksen näkökulmasta tieto tarjolla olevista perheiden tukipalveluista ja siihen liittyvä yhteistyö on keskeistä.
<i>Palvelulupaus</i>	Sovitteluun pääsee nopeasti. Sovitteluistunto järjestetään kuuden viikon kuluessa siitä, kun sovittelun aloittamisesta on tehty päätös.
<i>Henkilöstö ja toimipisteet</i>	Asiantuntija-avustajan pätevyysvaatimuksista on säädetty lapsenhuoltolain 17 c §:ssä: asiantuntija-avustajalla tulee olla Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain nojalla myöntämä oikeus harjoittaa laillistettuna ammattihenkilönä psykologin tai lastenpsykiatrin ammattia taikka

sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain nojalla myöntämä oikeus harjoittaa laillistettuna ammattihenkilönä sosiaalityöntekijän ammattia tai muu soveltuva ylempi korkeakoulututkinto. Lisäksi asiantuntija-avustajalla tulee olla tehtävän hoitamisessa edellytettävä täydennys- ja lisäkoulutus sekä kokemusta työskentelystä eroperheiden kanssa.

Tällä hetkellä asiantuntijapalveluita tuotetaan kunnissa eri toiminnoissa ja niitä hankitaan myös ostopalveluina. Käytännössä asiantuntija-avustajina toimii perheneuvolan sosiaalityöntekijöitä ja psykologeja, lastenvalvoja ja olosuhdeselvityksiä laativia sosiaalityöntekijöitä sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, joilla on lisäksi jokin tehtävään soveltuva täydennyskoulutus. Kunnan omat työntekijät hoitavat tätä erityistehtävää osana muuta perustehtäväänsä sosiaalitoimessa. Ostopalveluna asiantuntijapalveluita hankitaan jonkin verran esimerkiksi kunnan eläköiltyneiltä tätä tehtävää aiemmin työtehtävissään hoitaneilta henkilöiltä. Työryhmän näkemyksen mukaan asiantuntijapalveluja voitaisiin edelleen tuottaa eri tavoin ja eri toiminnoista, mutta palvelun laadun ja yhtenäisyyden varmistamiseksi sekä yhteistyön toimivuuden takaamiseksi tuomioistuinten kanssa olisi hyvä, jos niitä johdettaisiin ja koordinoitaisiin keskitetysti perheoikeudellisen yksikön johtoryhmän kautta.

Asiantuntija-avustajat kokevat asiantuntijatehtävän monesta syystä erittäin palkitsevaksi. Työskentely mahdollistaa keskittymisen asiakkaan asiaan ilman kiireen tuntua, ja sovittelussa on saavutettu varsin hyviä tuloksia. Asiantuntijatyöstä kertyy lisäosaamista perustyöhön ja toisaalta perustyön osaaminen tukee asiantuntijatyötä. Lisäksi moniammatillinen työskentely toisen ammattiryhmän ja toisenlaista työskentelykulttuuria edustavan tahon kanssa on koettu erittäin antoisaksi ja avartavaksi.

*Resurssit* Ks. kysely

*Hyvät käytännöt, kehittämiss-hankkeet*

Huoltoriitojen sovitteluun on rakennettu oma koulutuspolku, jolla pyritään turvaamaan asiantuntijapalveluiden jatkuvuus ja laatu.

Huoltoriitojen sovittelutoiminnan seuraamiseksi ja kehittämiseksi on perustettu verkosto, joka koostuu käräjäoikeuksien tuomioistuinsovittelun vastuutuumareista ja asiantuntija-avustajien vastuuhenkilöistä. Verkoston tehtävänä on

- seurata sovittelutoiminnan toteutumista käräjäoikeuksissa vaihtamalla tietoja verkoston jäsenten välillä
- keskustella sovittelun ajankohtaisista kysymyksistä
- kartoittaa sovittelun mahdollisia ongelmakohtia
- pyrkiä yhtenäisiin toimintatapoihin käsittelemällä sovittelussa esiin tulleita kysymyksiä ja välittämällä tietoa käräjäoikeuskiin yhdessä hyväksi havaituista toimintamalleista
- arvioida ja ennakoida käräjäoikeusverkostossa ja kuntien tehtävissä (sote) tapahtuvien muutosten vaikutuksia huoltoriitasovitteluun
- kartoittaa koulutustarpeita
- edistää käräjäoikeuksien ja järjestäjäkuntien välistä yhteistyötä
- tehdä tarvittaessa ehdotuksia sovittelun kehittämiseksi

Verkosto kokoontuu 1-2 kertaa vuodessa. Verkoston on nimennyt oikeusministeriö, joka myös huolehtii tapaamisten käytännön järjestelyistä.

*Palvelujen yhdyspinnat ja yhteistyö muiden*

Ks. kohta sidosryhmät ja kumppanuudet.  
Rajapintana keskeinen toiminto on lisäksi olosuhdeselvitystyöskentely.

<p><i>palveuiden kanssa sekä miten palvelujen integraatio toteutetaan</i></p>	
<p><i>Palvelun laatu</i></p>	<p>Ks. päälomake</p>
<p><i>Toiminnalliset ja taloudelliset mittarit</i></p>	<p>Kunnissa kerätään tietoa toteutuneiden folloistuntojen ja muiden toimenpiteiden lukumääristä. Joissakin kunnissa tietoa kerätään myös esimerkiksi istuntojen kestosta, sovintojen lukumääristä, lasten lukumääristä ja lasten ikäjakaumasta.</p>
<p><i>Osallisuus ja vaikuttaminen</i></p>	<p>Ks. päälomake</p>
<p><i>Kielelliset oikeudet</i></p>	<p>Ks. päälomake. Lisäksi laissa on erityismaininta ruotsinkielisten palvelujen turvaamisesta.</p>
<p><i>Muutoksen mahdollisuudet ja muutos asiakas- näkökulmasta</i></p>	<p>Maakuntauudistuksen myötä järjestämisvastuu- ja toimivaltasäännökset on uudistettava vastaamaan muuttuvaa toimintaympäristöä. Työryhmä ehdottaa, että maakunnan kaikki Follo-asiantuntijat olisivat jatkossa käytettävissä koko Uudenmaan maakunnan alueella. Tällä varmistettaisiin pätevien ja koulutettujen asiantuntijoiden riittävyys sekä palvelujen toteuttaminen myös ruotsin ja englannin kielellä.</p>
<p><i>Muutoksen uhat</i></p>	<p>Ks. päälomake</p>
<p><i>Muut toiminta- ympäristön muutokset</i></p>	<p>Ks. päälomake</p>